

РЕШЕТОВА І.А.,

учений секретар Вченої ради
Державного вищого навчального закладу
„Донбаський державний педагогічний університет”,
кандидат педагогічних наук

УДК 378.114.621(477)

**КОЛЕГІАЛЬНІ ОРГАНИ В МЕЖАХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОСТОРУ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У статті проаналізовано діяльність колегіальних органів у межах соціально-педагогічного простору вищого навчального закладу. Автором доведено, що до компонентів діяльності колегіальних органів вітчизняних педагогічних ВНЗ у другій половині ХХ століття належали: наукова, навчально-методична, виховна, організаційна (у навчально-виховному процесі) діяльності. Сутність діяльності колегіальних органів вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів періоду панування тоталітарного режиму була повністю підпорядкована комуністичним ідеалам, марксистсько-ленінській теорії.

Ключові слова: колегіальні органи, друга половина ХХ століття, соціально-педагогічний простір, вищий навчальний заклад.

В статье проанализирована деятельность коллегиальных органов в пределах социальнопедagogического пространства высшего учебного заведения. Автором доказано, что к компонентам деятельности коллегиальных органов отечественных педагогических ВУЗов во второй половине ХХ века принадлежали: научная, учебно-методическая, воспитательная, организационная (в учебно-воспитательном процессе) деятельности. Сущность деятельности коллегиальных органов отечественных высших педагогических учебных заведений периода господства тоталитарного режима была полностью подчиненной коммунистическим идеалам, марксистско-ленинской теории.

Ключевые слова: коллегиальные органы, вторая половина ХХ века, социальнопедagogическое пространство, высшее учебное заведение.

In the article activity of collective organs is analysed within the limits of social-pedagogical space of higher educational establishment. It is well-proven an author, that to the components of activity of collective organs of domestic pedagogical the INSTITUTE of higher in the second half of ХХ age belonged: scientific, educate, organizational (in to educational-educate process) activity. Essence of activity of collective organs of domestic higher pedagogical educational establishments of period of domination of the totalitarian mode was fully inferior communist ideals, marksistsko-leninskiy theory. Keywords: collective organs, second half of ХХ age, social-pedagogical space, higher educational establishment.

Актуальність теми дослідження. Постановка проблеми. Сьогодні активізує процеси модернізації та трансформації інтелектуального світу людства, в такому контексті розвиток вищої педагогічної освіти набуває особливої актуальності та виступає одним із головних пріоритетів вітчизняної системи освіти в цілому.

Проведений нами аналіз нормативно-правової бази України стосовно питань розвитку вищої педагогічної освіти свідчить, що стратегічним напрямком її розвитку є перебудова управління сферою освіти шляхом її демократизації та децентралізації, створення відкритих механізмів внутрішньої організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вітчизняних ВНЗ. Реалізація означеного завдання актуалізує питання глибокого та системного вивчення досвіду організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вищих навчальних закладів України періоду другої половини ХХ століття, оскільки здобутки радянської влади та перші кроки вищої педагогічної освіти в умовах незалежності мають потужний теоретичний і практичний потенціал і можуть слугувати ґрунтовною науковою основою в сучасному процесі оптимізації організаційно-педагогічної діяльності Учених рад

вітчизняних ВНЗ.

Ступінь дослідження проблеми. Проблеми дослідження вищої освіти України періоду незалежності, а саме: особливості формування національної системи вищої освіти України впродовж 1991-2006 рр. розкрито в науково-допоміжному бібліографічному покажчику «Вища освіта України в умовах трансформації суспільства: стан, проблеми, тенденції розвитку 1991-2006 рр.» (під ред.: П.І. Рогова).

Сучасна педагогічна наука збагатилася історико-педагогічним доробком вітчизняних педагогів, де проблема розвитку вітчизняної вищої освіти досліджуваного періоду розглядається в регіональному контексті. Серед таких варто зазначити: монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Автономна Республіка Крим» (Ред.: О.В. Глузман; АПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів, Ін-т вищ. освіти); монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область» (Р.А. Арцишевський, П.М. Бойчук, Г.В. Бондаренко, В.В. Вітюк, О.Є. Губенко, АПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів Європи, Ін-т вищ. освіти), монографію «Вища педагогічна освіта

і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Житомирська область» (В.П. Андрущенко, І.Ф. Андрущенко, О.С. Антонова, В.Ю. Арешонков, Н.І. Астрахан, Н.А. Басюк, Н.Д. Борисенко, В.А. Бурака, В.А. Васильчук, А.П. Вискушенко; АПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів, Ін-т вищ. освіти); монографію «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Харківська область» (І.Ф. Прокопенко, В.П. Андрущенко, В.І. Астахова, В.С. Бакіров, В.Я. Білоцерківський, А.Г. Відченко; Ін-т вищ. освіти АПН України, Асоц. ректорів пед. ун-тів Європи).

Вищезазначені наукові праці в загально історичному контексті розкривають питання розвитку вищої освіти в Україні. Фрагментарно окреслюють організаційно-педагогічну діяльність Учених рад вищих навчальних закладів досліджуваного періоду, не розкриваючи її сутності. Відсутність комплексного історико-педагогічного дослідження сутності організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вітчизняних ВНЗ 1964-1985 рр. обумовило вибір теми наукової статті: **«Сутність організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів (1964-1985 рр.)».**

Мета дослідження – здійснити системний аналіз організаційно-педагогічної діяльності Вченої ради вітчизняного вищого педагогічного навчального закладу з 1964 р. до 1985 р., з'ясувати його специфіку.

Виклад основного матеріалу. У період з 1964 і до 1985 рр. (формування освітнього простору вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів в умовах консерватизму) організаційно-педагогічна діяльність Учених рад вітчизняних педвузів була спрямована на виконання завдань, висунутих у доповіді Генерального Секретаря ЦК КПРС Л.І. Брежнєва «Про п'ятдесятиріччя Союзу Радянських Соціалістичних Республік» і матеріалах спільного урочистого засідання ЦК КПРС, Верховної Ради СРСР і Верховної Ради РРФСР, присвяченого 50-річчю утворення Союзу РСР, а саме: Вчена рада зобов'язувалася:

- обговорити Наказ Міністерства освіти УРСР на засіданнях Учених рад педінститутів, факультетів і кафедр, звернувши особливу увагу на упровадження в життя завдань, визначених у доповіді Л.І. Брежнєва «Про 50-річчя Союзу РСР»;
- організувати науково-практичні конференції з питань інтернаціонального виховання та ідейно-політичного виховання студентської молоді за участі провідних учених-суспільствознавців, передовиків виробництва, старих більшовиків;
- підвищити ідейно-політичний рівень багатотиражної та стінної інститутської преси;

- посилити контроль за якістю публікацій викладачів. Зокрема за їх теоретичним рівнем та методологічною спрямованістю. Проконтролювати рецензування підготовлених до видання работ високкваліфікованими науковцями та критично обговорити за сіданні;
- розгорнути масово-політичну і пропагандистську роботу з підготовки до відзначення початку II з'їзду РСДРП та вивчення матеріалів квітневого (1973 р.) пленуму ЦК КПРС «Про міжнародну діяльність ЦК КПРС із втілення рішень XXIV з'їзду КПРС»;
- проконтролювати виконання вищезазначених завдань [7, 5-6].

Згідно з Наказом Міністерства освіти УРСР «Про вивчення доповіді Генерального Секретаря ЦК КПРС Л.І. Брежнєва «Про п'ятдесятиріччя Союзу Радянських Соціалістичних Республік» і матеріалів спільного урочистого засідання ЦК КПРС, Верховної Ради СРСР і Верховної Ради РРФСР, присвяченого 50-річчю утворення Союзу РСР» (травень, 1973 р.) у Тернопільському педагогічному інституті Вченою радою була організована планомірна робота з вивчення цих матеріалів, яка передбачала розгляд студентами, викладачами та співробітниками доповіді Генерального Секретаря ЦК КПРС Л.І. Брежнєва «Про п'ятдесятиріччя Союзу Радянських Соціалістичних Республік», матеріалів спільного урочистого засідання ЦК КПРС, Верховної Ради СРСР і Верховної Ради РРФСР, присвяченого 50-річчю утворення Союзу РСР, що мали наскрізне виховне спрямування. Вченою радою було організовано проведення на всіх факультетах за участі провідних викладачів кафедри марксизму-ленінізму заняття зі студентами з вивчення вищезазначених матеріалів, спрямованих на виховання комуністичного світогляду, радянського патріотизму. Координуючи перебіг виконання Наказу, Вчена рада на допомогу викладачам кафедри організувала розробку методичних рекомендацій, провела науково-теоретичні конференції, спрямувала роботу студентських наукових гуртків на глибоке опрацювання матеріалів урочистого засідання, стимулювала студентів до участі в V Всесоюзному конкурсі з суспільних наук, історії ВЛКСМ і міжнародному молодіжному русі [7, 3].

Важливою сферою організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад на другому етапі формування освітнього простору вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів у галузі навчально-методичної роботи була організація, координація та контроль за мережею навчально-консультативних пунктів педагогічних інститутів УРСР. Так, Учена рада координувала організацію навчально-консультаційної роботи на консультпунктах відповідно до Положення про консультпункти, затвердженого МВССО СРСР

№ 106 від 21.03.1962 р. Колегіальним органом внутрішнього управління ВНЗ було максимально збільшено кількість очних занять, для проведення яких залучалися досвідчені та кваліфіковані викладачі. Вчена рада, виконуючи завдання Положення, зобов'язала навчально-консультаційні пункти обслуговувати крім студентів заочної форми навчання свого ВНЗ, студентів-заочників інших педвузів, які працюють і живуть у районі розташування консультпункту. Відповідальність за здійснення контролю за роботою навчально-консультаційних пунктів було покладено безпосередньо на ректорів педінститутів та проректорів із заочного навчання, на Вчену раду – систематичне обговорення на засіданнях підсумків роботи навчально-консультативних пунктів [3, 23-25].

Важливим аспектом організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів у навчально-методичній сфері була робота з залучення до навчання молоді, яка має схильність до педагогічної професії (Постанова колегії від 13.05.1966 р.). Ученими радами педвузів затверджувалися конкретні заходи, направлені на забезпечення якісного прийому студентів. Відповідно до цих планів більшість вітчизняних педагогічних ВНЗ організували платні та безплатні підготовчі курси для молоді, яка бажала навчатися у вищих навчальних закладах. У 1965 р. на курсах навчалось понад 80 тис. осіб. Педагогічна робота викладачів, які проводили курси, була націлена на виявлення молоді, яка має схильність і бажання оволодіти педагогічною професією. У вісімнадцяти педагогічних ВНЗ УРСР у плани Учених рад було включене питання про організацію «шкіл-гуртків юних математиків, фізиків, хіміків» [1, 15]. Були створені зазначені гуртки-школи, в них навчалися учні старших класів. Педагогічна робота серед цих дітей була спрямована на залучення їх до педагогічних інститутів. Так, у 1965 р. у Запорізькому педінституті означеною роботою було охоплено 400 учнів, Житомирському – 250, Бердянському – 240, Ровенському – 200, Кременецькому – 150 і т.д. [1, 16]. З метою допомогти молоді в підготовці до вступних іспитів і вибору професії планом Учених рад Вінницького, Запорізького, Луганського й Черкаського педвузів було передбачено лекторії з різних дисциплін, які виносилися на вступні екзамени [1, 16].

Протягом 1964-1985 рр. з метою підвищення ефективності ідеологічного виховання, навчальної та науково-дослідної роботи в педагогічних вузах УРСР Ученими радами було включено до планів роботи ВНЗ питання залучення провідних учених АН СРСР, АН УРСР, АН РРФСР, науково-дослідних інститутів педагогіки і психології УРСР, університетів та інших вузів для читання лекцій,

проведення наукових семінарів і консультацій, наукових досліджень кафедр і викладачів. Так, у Дрогобицькому педінституті протягом року прочитали лекції студентам і викладачам з природничих і гуманітарних дисциплін і надали консультації викладачам кафедр 13 провідних учених республіки, у Ровенському – 10, у Черкаському – 7 [2, 3-4].

До компетенції Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів у галузі навчально-методичної роботи належали організація, координація та контроль за роботою бібліотек педвузів.

З боку колегіальних органів внутрішньої координації педагогічним ВНЗ особлива увага була звернута на діяльність бібліотек як одного з дієвих засобів впливу на формування комуністичного світогляду та радянського патріотизму. Відповідно до Наказу Міністерства освіти УРСР № 80 від 21.04.1964 р. «Про стан і завдання бібліотек педагогічних інститутів УРСР» Учена рада організувала роботу бібліотек так, щоб бібліотеки ефективно проводили роботу у сфері виконання рішень партії з ідеологічних питань, сприяли підвищенню загальноосвітнього, політичного, культурного та науково-технічного рівнів студентів, надавали допомогу кафедрам і громадським організаціям у навчанні, ідейно-виховній, науково-дослідній роботі.

Заступник міністра освіти С. Завало відзначив сумлінну організаційну роботу Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів у сфері комплектування бібліотек новою літературою. На високому рівні ця робота була поставлена в Івано-Франківському, Сумському, Кам'янець-Подільському педінститутах. Заступник міністра зазначав, що у Кримському педінституті встановлено постійний контакт з кафедрами та викладачами, розроблений тематичний план комплектування, збиралися й аналізувалися відмовлення на літературу [4, 14-16].

Важливо наголосити, що ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР 18 липня 1972 р. прийняла Постанову «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вищої освіти у країні». На її виконання Центральний Комітет КП України і Ради Міністрів України прийняли Постанову «Про заходи щодо подальшого вдосконалення вищої освіти в Українській РСР». Означений документ спрямовував сутнісно-змістовий компонент організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад на створення умов якомога ефективнішого оволодіння молоддю основами марксистсько-ленінської науки.

На перебіг організаційно-педагогічної діяльності досліджуваного періоду значно вплинули Рішення колегії Міністерства освіти УРСР «Про роз'яснення і виконання «Основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту» та

постанови VI сесії Верховної Ради СРСР VIII скликання від 19 липня 1973 р. «Про стан народної освіти і заходи щодо подальшого вдосконалення загальної середньої, професійно-технічної, середньої спеціальної і вищої освіти в СРСР» (Рішення від 27 липня 1973 р.) [5].

Колегія Міністерства освіти УРСР ухвалила «Завдання Міністерства освіти УРСР та відділів народної освіти стосовно роз'яснення й виконання «Основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту» та постанови VI сесії Верховної Ради СРСР VIII скликання від 19 липня 1973 р. «Про стан народної освіти і заходи щодо подальшого вдосконалення загальної середньої, професійно-технічної, середньої спеціальної і вищої освіти в СРСР». Згідно з цим рішенням Вчені ради вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів зобов'язувалися розробити і провести конкретні заходи щодо виконання, роз'яснення і пропаганди матеріалів означеного документа.

Завдання Міністерства освіти УРСР і відділів народної освіти щодо виконання та роз'яснення «Основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту» та постанови VI сесії Верховної Ради СРСР VIII скликання від 19 липня 1973 р. «Про стан народної освіти і заходи щодо подальшого вдосконалення загальної середньої, професійно-технічної, середньої спеціальної і вищої освіти в СРСР» безпосередньо стосувалися Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів і полягали в наступному:

- підготувати і провести конференції для батьків із проблем народної освіти, міжнародні виставки, наради, симпозиуми, забезпечити широку пропаганду Основ законодавства про народну освіту за кордоном (під час за кордонних відряджень професорсько-викладацького складу);

- координувати процес розробки тематики лекцій і відповідні рекомендації щодо пропаганди Основ законодавства про народну освіту серед учнів і студентів, різних категорій працівників системи освіти, батьків та громадськості;

- координувати процес розробки методичних рекомендацій із ознайомлення й вивчення Основ законодавства про народну освіту у школах та вищих і середніх педагогічних навчальних закладах, зокрема у процесі вивчення історії та суспільствознавства;

- здійснити систематичний контроль за перебігом навчально-виховного процесу у вітчизняних педагогічних ВНЗ відповідно до Основ законодавства про народну освіту [5, 23-24].

Висновки. Отже, основою визначення сутності організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів є нормативно-законодавча база Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР, союзно-республіканського Міністерства

освіти СРСР (1967 р.), Міністерства освіти УРСР.

У процесі здійснення теоретичного дослідження організаційно-педагогічної діяльності Учених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів України (1964-1985 рр.) нами було з'ясовано її структуру. До компонентів організаційно-педагогічної діяльності Учених рад вітчизняних педагогічних ВНЗ досліджуваного періоду входили: наукова, навчально-методична, виховна, організаційна (у навчально-виховному процесі) роботи. Сутність організаційно-педагогічної діяльності Вчених рад вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів періоду панування тоталітарного режиму була повністю підпорядкована комуністичним ідеалам, марксистсько-ленінській теорії.

Список джерел:

1. Бондар, А. Про роботу педагогічних інститутів із залучення до навчання молоді, яка має нахил до педагогічної професії [Текст] / А. Бондар // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1964. – № 2. – С. 15-16.
2. Бондар, А. Про залучення інститутами провідних вчених для читання лекцій та проведення наукових консультацій [Текст] / А. Бондар // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1966. – № 19. – С. 3-4.
3. Завало, С. Про мережу навчально-консультаційних пунктів педагогічних інститутів УРСР [Текст] / С. Завало // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1964. – № 2. – С. 23-25.
4. Завало, С. Про стан і завдання роботи бібліотек педагогічних інститутів УРСР [Текст] / С. Завало // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1964. – № 12. – С. 14-16.
5. Маринич, О. Рішення колегії Міністерства освіти УРСР «Про роз'яснення і виконання «Основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту» та постанови VI сесії Верховної Ради СРСР VIII скликання від 19 липня 1973 р. «Про стан народної освіти і заходи щодо подальшого вдосконалення загальної середньої, професійно-технічної, середньої спеціальної і вищої освіти в СРСР» [Текст] / О. Маринич // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1973. – № 18. – С. 23-24
6. Миргородський, П. Про заходи з більш широкого залучення до навчальної і наукової роботи в педінститутах провідних вчених Академії наук УРСР та вузів інших міністерств і відомств [Текст] / П. Миргородський // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1967. – № 17. – С. 9-10.
7. Ніколаєнко, І. Наказ Міністерства освіти УРСР «Про вивчення доповіді Генерального Секретаря ЦК КПРС Л.І. Брежнєва «Про п'ятдесятиріччя Союзу Радянських Соціалістичних Республік» і матеріалів спільного урочистого засідання ЦК КПРС, Верховної Ради СРСР і Верховної Ради РРФСР, присвяченого 50-річчю утворення Союзу РСР [Текст] / І. Ніколаєнко // Збірник наказів та директив Міністерства освіти УРСР. – 1973. – № 6. – С. 3-6.